

1906 pri Osrednji banki čeških hranilnic. — 52. Natančno je pisala o deželnih financah Jelka Melik: Kranjske deželne finance 1861—1914, Kronika 1973, št. 3 str. 160—165 in Skladi kranjskega deželnega premoženja, Kronika 1976, št. 3, str. 165—169. — 53. Obravnave zv. 47, str. 230 do 233 in zv. 47 Dodatek II, pril. 58. — 54. Obravnave zv. 47, str. 82. — 55. F. Šuklje: Iz mojih spominov III, str. 134, piše, da je on omogočil najetje posojila pod tako ugodnimi pogoji, medtem ko Krek v brošuri Dejanja govore ne omenja Šukljatovega prispevka pri najetju tega posojila. Al pari — ob izplačilu polnega zneska; običajno so se provizija in obresti trgale od glavnice, — 56. F. Šuklje: Deželni zbor kranjski in deželne finance, Ljubljana 1912, str. 23—24. — 57. Jadranska banka je bila v rokah češkega in slovenskega kapitala, povezanega z vrhovi NNS, Zavarovalna banka Slavija je imela za ravnatelja v Ljubljani Hribarja, v liberalnih rokah je bila Mestna hranilnica v Ljubljani. — 58. Obravnave zv. 47, str. 638. — 59. Obravnave zv. 47 Dodatek II, pril. 95 in 187. — 60. Enako tudi F. Šuklje: Deželni zbor kranjski in deželne finance, str. 18—20. — 61. Obravnave zv. 48 2. del, pril. 127. — 62. V deželi je delovalo okoli dvajset zavarovalnih družb, ki so nabrale letno okoli 950.000 K zavarovalnih premij, zavarovalna vsota pa je znašala 280 milijonov kron. — 63. Obravnave zv. 47, str. 108—109 in 170—176; zv. 49, str. 6 in 18. — 64. F. Gestrin — V. Melik: Slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do 1918, Ljubljana 1966, str. 309, navajata, da so se deželne finance izboljšale v vojni po letu 1915, ko

je postala dežela glavna oskrbovalka soške fronte. F. Šuklje: Iz mojih spominov III, str. 152, pravi, da je Lampe izkoristil možnosti, ki jih je dala bližina fronte in v letih 1915 in 1916 je »Deželna vnovčevalnica« prinesla 10 milijonov kron dobička. — 65. I. Mandelj: Nekaj številčk iz kranjskega deželnega gospodarstva, Veda II, 1912, št. 3, str. 228—248. — 66. Soditi o točni višini deficita Kranjske je težko, saj avtorji navajajo različne številke; primerjaj tabelo, sestavljeno po uradnih letnih obračunih, v J. Melik: Kranjske deželne finance 1861—1914, Kronika 1973, št. 3, str. 165 in Krekovo brošuro Dejanja govore, str. 236—237 ter Šukljatovo Deželni zbor kranjski in deželne finance, str. 4. — 67. F. Šuklje: Deželni zbor kranjski in deželne finance, str. 7—8. 68. Ibidem, str. 19. — 69. Slovenski narod XLV, 1912, št. 138, 19. 6. 1912. — 70. Naši zapiski 1912, št. 7, str. 193 in sl. in A. Dermota v Slovanski pregled XIV, 1912, str. 460 in sl. — 71. I. Mandelj: Nekaj številčk iz kranjskega deželnega gospodarstva, Veda II, 1912, št. 4, str. 393. — 72. Dejanja govore, Ljubljana 1913, str. 237—238. — 73. Obravnave zv. 47, str. 694. — 74. Podrobneje: 528.000 K kosmatega dohodka od vinskega davka, čistega okoli 400.000 K, 400.000 K od povišane doklade na 60 %, 200.000 K od monopola na državni užitninski zakup. — 75. Dejanja govore, str. 237—238. — 76. Obravnave zv. 49, str. 169—242 in pril. 36. Podrobneje o strukturi davkov glej J. Melik: Kranjske deželne finance 1861 do 1914, Kronika 1973, št. 3, str. 163—165. — 77. Obravnave zv. 48 2. del, str. 704; zv. 49, str. 242 do 245 in pril. 40.

LIST »KOROŠKO KOROŠCEM« — PRIMER NEMŠKONACIONALNE PROPAGANDE PRED PLEBISCITOM V LETIH 1919/1920*

STONE ZORN

I

Med nemškokoroškim plebiscitnim propagandnim gradivom imata posebno mesto lista **Kärntner Landsmannschaft in Koroško Korošcem**. Gre za lista, ki ju je izdajal takratni Kärntner Heimatdienst in ki sta bila še posebej namenjena prebivalcem plebiscitnega ozemlja. Eden glavnih protislovenskih in protijugoslovanskih plebiscitnih delavcev, Hans Steinacher, opozarja, da je morala nemškokoroška stran tedaj vendarle upoštevati tudi jezikovno slovenski živelj ter se nanj obračati v

njegovem jeziku.¹ Kot dokazuje list Koroško Korošcem, pa to ni bilo (z izjemo posamičnih verzifikacij) slovensko koroško narečje, kot bi mogli soditi po kasnejših trditvah, po katerih koroški »vindišar« ne razume pisane slovenske besede ter se njegova govorica sploh ne da zapisati. V nasprotju s takimi trditvami je glasilo Koroško Korošcem uporabljalo osrednji slovenski govor ter se v njem obračalo tudi na tiste Korošce, ki niso bili večji (ali pa ne dovolj) nemščine (vključno z njeno koroško varianto).

In še eno značilnost naj poudarimo: krajevna imena so v tem Heimatdienstovem listu slovenska in očitno ni nikomur, vključno s Steinacherjem prišlo na misel uporabljati v

* Še neobjavljena razprava iz zapuščine leta 1981 umrlega dr. Toneta Zorna.

slovenskih tekstih ter v glavi tega lista nemška krajevna imena. Le ponekod najdemo dvojezično poznamenovanje, pa še tu je bila slovenska označba na prvem mestu. Za današnje zagovornike koroškega nemškega nacionalizma pač bogokletno dejanje. Se Celovec je na primer v tem listu Celovec in ne morda Klagenfurt.

O tem, kako je prišlo do izdajanja slovenskega heimatdienstovskega glasila, nekaj več poroča Hans Steinacher v že omenjeni knjigi. V njej piše, da so tedaj čutili potrebo po izdajanju lista, namenjenega slovenskemu (oziroma kot pravi, vindišarskemu) prebivalstvu. Tako so pričeli ob Kärntner Landsmannschaft v drugi polovici leta 1919 izdajati še Koroško Korošcem; ime lista je izbral sam Steinacher.²

O pisanju nemškega lista sem pisal v Slovenskem vestniku 1979. leta (Kärntner Landsmannschaft in nemškonacionalna propaganda pred 60 leti). S tem pregledom je bil (glede na zasnovo in vsebino) dejansko opravljen tudi vsebinski pregled lista Koroško Korošcem. Nadrobnejša medsebojna analiza bi vsekakor mogla pokazati na vsebinske inačice in vzporednice Kärntner Landsmannschaft s slovensko pisanim listom, vendar nas na tem mestu vendarle bolj zanimajo poudarki, ki so bili še posebej namenjeni koroškimi Slovencem.

Na enem prvih mest med takimi poudarki je bilo vsekakor gospodarsko vprašanje. Beremo, da morajo gospodarski nagibi »nas (koroške Slovence) zediniti z avstrijsko republiko«. Tako, kot še danes, najdemo trditev o sožitju (»enotnosti in miru«) »našega majhnega naroda« s koroškimi Nemci. Vzporedno s tem pa že moremo slediti eni izmed sestavin prihodnje »vindišarske teorije«, saj že v eni prvih številčk lista Koroško Korošcem moremo slediti trditvi, da imajo prebivalci »Kranjskega ... sicer podobno spraho (govor), nam pa so vendar tuji«. Sicer pa imajo Korošci le malo stika z njimi: ločijo namreč obojne težko prehodni alpski prehodi, poleg tega pa na Kranjsko vodi le ena železniška proga, in še to prek Maribora (!). O karavanški progji pa beremo, da je pod vplivom Laha (Italijana), sovražnika Jugoslavije. In zaključek? Koroški Slovenec je povezan le na Celovec in Zgornjo Koroško; tjakaj je v preteklosti oddajal vse »produkte, ne samo zemljiške, poljedelske, ampak tudi izdelke naše hišne industrije, od tam smo dobili obrtne in rokodelske izdelke; pri nemških sodeželanah smo kupovali in prekupovali«.

Kolikor moremo presoditi, je imela jugoslovanska obljuba o agrarni reformi konec leta

1919 pozitiven odmev med južnokoroškim malim človekom. Drugače bi list Koroško Korošcem vsekakor ne napadal te obljube ter v pomanjkanju nasprotnih argumentov celo zagotavljal, da je regent Aleksander obljubljenno agrarno reformo preklical: »S prevarami in laž(mi) hočejo nas (Jugoslovani) preproste ljudi slepiti. Obljubavajo nam plavo od nebesa a ne bójo možbeseda! Sneli bójo besedo, obljube o delitvi zemlje. Kajti zemljo, ki vam (jo) misli(jo) dati — kakor pravijo — SHS država, bi morali samo s silo in ropom razlastiti, postopek, kateri bi bil popravljen od antante, postopek, katerega tudi ne namerja vlada v Beogradu, v kateri sedijo vendar samo 'velikoglavci'. Nasprotno! Pred kračim (kratkim) je bil menda dan ukaz regenta Aleksandra, da se na noben način ne sme razdeliti ali razlastiti velika zemljiška posest«.

Drugo tako vprašanje je bila boljša preskrba prebivalstva na jugoslovanskem prostoru ter v plebiscitni coni A v primeri s tisto, ki so jo imeli Avstrijci. Že iz taktičnih ozirrov se list Koroško Korošcem gospodarskih razmer v Avstriji v glavnem ni dotikal, temveč čim bolj črno risal gospodarske razmere v Jugoslaviji: v Ljubljani so na primer po trditvah te vrste obrtni izdelki dosegli le z verižno trgovino (in to ob visokih cenah); podobna neresnica je bila tudi trditev, da »na celem Spodnjem Štajerskem in Kranjskem ima tudi kmetski stan karte za kruh in moko, baur (kmet) ni več gospodar v svoji lastni hiši. Kar zdaj dajo (Jugoslovani) nam v obsedenem (zasedenem) okrožju Koroškega, vzamejo brez ozira prebivalcem Kranjskega in Spodnještajerskega«. Ob teh in podobnih trditvah najdemo poudarjanje koroškega regionalizma ter zagotavljanje, da je Nemška Avstrija »svobodna republika v kateri se vlada ljudstvo samo, Jugoslavija pa monarhija, v kateri vlada srbska dinastija Karageorgijevičev, katera se goni od ene vojske v drugo (kot da je bila Srbija leta 1914 napovedala vojno Avstroogrski op.). Medtem ko pridejo razne dežele Jugoslovanskega, nadaljuje Koroško Korošcem, pod Belgradsko komando, bodo izgubile s tem svojo posebnost in ... svobodno voljo, bo dala nova ustava Nemško-Avstrijskega deželam največjo samostojnost, podobno kakor v svobodni, srečni Švici posamezni kantoni ...«

Nadaljnji propagandni prijem je bilo navajanje po izvoru sumljivih, še posebej pa izmišljenih »novic« o dogajanju na širšem jugoslovanskem prostoru in še zlasti takih, ki naj bi kazale na notranjo slabost v Jugoslaviji in na centrifugalne sile v njej.³

Eden od uvodnikov (avtor je bil prejkone Hans Steinacher) je bil celo naslovljen »Umi-

rajoča Jugoslavija« in v njem beremo o jugoslovanskih vojaških ubežnikih, ki da »vsak teden« prihajajo v Avstrijo. Po pisanju lista Koroško Koroščem so ubežniki poročali o nezadovoljnem malem človeku v Jugoslaviji, vsi pa so prepričani, da je »Koroška za SHS izgubljena«. Tudi nočejo srbske samovlade, ampak hrvatskoslovensko republiko, ki bi bila v zvezi — z Avstrijo! Sicer pa Srbija, nadaljuje list, še naprej sanja sen imperialistične habsburške monarhije. Tamkaj velja le to, kar hočeta srbski kralj in generali. List Koroško Koroščem je poudarjal, da bo država SHS tako dolgo krvavela, da bo šla na vse konce. Na zunaj se bo vojskovala, na znotraj bo prevrat, revolucija, kajti trije slovanski narodi ne bójo nikoli složno živeli, Hrvati in Srbi (sic!) nikoli ne bójo nosili srbski jarem«. Sicer pa je razkroj v Jugoslaviji vedno večji. Poleg tega je Slovenec, skupaj s Hrvatom, republikanec in noče ničesar vedeti o Karadjordjevičih. Sovraštvo ljudstva pa se ne bo usmerilo le proti Srbom, ampak proti vsem tistim »častihlepnim vodnikom, ki so izdali Slovence in Hrvate Srbom na milost in nemilost«.

Trenutek časa je zahteval, da je moralo koroško nemško nacionalistično meščanstvo povzemati tudi nekatera gesla revolucionarnega delavskega gibanja. Zgovoren dokaz je zagotovilo Koroško Koroščem, da v Avstriji ob drugih dejavnikih ne odloča morda kapitalizem, temveč »prosto ljudstvo s poslanci, ali, podobno kot v Švici, s prostim ljudskim glasovanjem«. Jugoslovanom je list očital, da skušajo »iztrebiti v šolah nemški jezik in ga nadomestiti s srbskim: »Tako so začeli že zdaj v vseh šolah s poukom cirilice. Naučiti hočejo Korošče jezika in pisma, ki jim ne more dati nobene koristi, ker ga zastopijo samo Srbi, drugje pa noben človek po celem širnem svetu. Materin jezik Koroških Slovencev bi tako izginil in se umaknil srbsčini. Nemščine, svetovnega jezika, katerega potrebujejo tako potrebno, se naši Slovenci ne bójo več smeli učiti!«.

In vera? V Avstriji ne bo odpravljen verouk, pač pa so to storili Jugoslovani. Sicer pa bo tamkaj katoliško vero sčasoma izpodrinila pravoslavna, ki ima v Jugoslaviji pač več privržencev.⁴

Iz izjave koroškega deželnega upravitelja dr. Arthurja Lemischa v deželnem zboru 27. novembra 1919 je videti, da je koroškonemška stran pričakovala, da bodo pri napovedanem plebiscitu glasovali za Avstrijo posestniki (pač večji), »majhni in večji« trgovci ter delavci. Med drugim je Lemisch še dejal, da

se Koroška že leto dni bori za pravico do samoodločbe. In kaj naj bi ta samoodločba pomenila, je vidno iz pojasnila celovškega mestnega sveta, češ da vidi »svojo bodočnost in gotovo poročstvo boljnih časov« ne morda v »silnem balkaniziranju naše dežele (ampak) v združitvi z velikim nemškim gospodarskim okrožjem«, torej v priključitvi Avstrije nemškemu rajhu. Za velikonemški pogled ljudi okrog lista Koroško Koroščem priča tudi dejstvo, da je list na primer štajerski Ljutomer postavil v »obsedeno« področje, se pravi, v prostor ki ga neupravičeno zasedajo Jugoslovani.⁵ Poleg tega so Steinacher in njegovi v tem času računali, da bo najmanj 80 % glasovalnih upravičencev oddalo glas za »nerazdeljeno Koroško«.⁶

Omenimo naj tudi, da je bilo južnoštajerskemu kmetu namenjeno zagotovilo, da »v Jugoslaviji

1. kmet ni prost, ker je (Jugoslavija) monarhija, kjer so plemenitaši, dvorniki (dvornjani) in vojaki;
2. kmet bo prisiljen prodajati (v Jugoslaviji) svoje pridelke po nižji ceni;
3. svoje potrebščine bo drago kupoval, ker ni fabrik;
4. davke in dolgove bo težko plačeval, ker bo malo izkupil in ker bo sam plačevalec (davkov) ...⁷

Nasprotno pa bo v Avstriji

1. kmet prost in si lahko pomagal,
2. svoje pridelke bo drago prodajal, ker ima veliko kupovalcev;
3. svoje potrebščine bo kupoval po nizki ceni;
4. davke in dolgove bodo v večini plačevali bogatinci in fabrike ...⁷

Posebno mesto ima v listu Koroško Koroščem tudi vprašanje tako imenovanih koroških beguncev, to je tistih nemško usmerjenih Korošcev, ki so se tako ali drugače umaknili iz plebiscitne cone A. Teh naj bi bilo po pisanju nekaj tisoč (»tisoč in tisoč«).⁸ Bili pa naj bi begunci tudi mučeniki »novega časa«. Mesece in mesece naj bi bila obup in bol njihova stalna spremljevalca, demarkacijska črta med obema plebiscitnima conama pa je bila zanje »slovanska žica, ki jim brani domov«. Ob tej je list poudarjal zahtevo teh beguncev po vrnitvi domov: »Domov hočemo! Delati hočemo! Pravico imamo do posestva, do doma, do družine, in do ljubezni! Zahtevamo to«. Videti je, da so celovski krogi v tem času pričakovali dovoljenje za vrnitev beguncev v cono A.⁹

II

Februarja 1920 je slovensko heimatdienstovsko glasilo pojasnjevalo, od kod klic »Koroško Korošcem«. Steinacherjev krog je o tem tedaj pisal takole: Koroška je naravna in gospodarska enota, kakršne ni nikjer drugje. Korošci, bodisi Nemci ali Slovenci (»vindišarjev«) tedaj očitno v besednjaku nemškega nacionalizma še ni bilo) potrebujejo drug drugega. Tudi južna Koroška potrebuje Celovec in Beljak, in narobe: obe mesti potrebujeta južni del dežele.

Kakorkoli bi tedaj razdelili Koroško, bi taka delitev »rezala ceste in poti, ločila bi sosedo od sosedo, sorodnika od sorodnika, ja, celo posestnika bi oddelila od svojega polja, od svoje njive«. Južna meja Koroške so tako lahko le Karavanke. Dalje beremo o »srčni skupnosti kulture in gospodarstva«, v kateri so koroški Nemci in Slovenci živeli že tisoč let. Ta mir pa je bil prekinjen, ko so prišli hujskači Kranjci in koliko »nesreče in bede« bi bilo prihranjeno, ko bi Korošci »one prve hujskače, ki so prišli iz Kranjske v našo deželo, s koli in kamni črez Karavanke bili nazaj zapodili«. Kranjski hujskači so tudi krivi vsega, kar je doletelo Koroško po zlomu habsburške monarhije, saj od tedaj dalje južna Koroška ne pripada več Korošcem. »Domačini nimajo več govoriti. Na vrhu pa komandira general Majster. Njegovi oficirji in vojaki so nam tuji. Naši bratje hočejo biti in so nas že prvi dan oropali. Posmehujejo se nam koroškimi Slovencem zaradi naše govorice in prezerljivo nas imenujejo neumne 'kroftašte'. V nadaljevanju beremo, da so si prišleki razdelili »naša občinska zastopstva, dasiravno smo jih bili prosto volili izmed naših ljudi«. Na njihovih mestih pa sedaj komandirajo v večini občin kranjski gerenti, ali domači slamnati možje. Pa tudi finančarji in orožniki so tuji. Od sluge do okrajnega glavarja so vsi iz Kranjske ali Goriške in le posameznik je med njimi Korošec. Te in podobne trditve nemškega koroškega nacionalizma so se končno prelile v vzklik: »Rojaki! Ne vidite, da Koroška ni več vaša?! Vaša Rožna in Junska dolina je Kranjcev (kranjska), je tujcev, je Kranjska, tuja!« Med trditvami te vrste je bilo tudi zagotovilo, da na južnem Koroškem ukazujejo »Kranjci, čuši« ter da Korošcem ne bodo nikoli ukazovali tuji in Srbi. Iz povedanega je razumljivo, da so Steinacher in njegovi ostro nastopali proti razmejitvi, ki naj bi tekla po reki Dravi. Za njihove propagandne prijeme je bilo na primer značilno poudarjanje, da pomeni takratna odločitev za Jugoslavijo smrt Hrvatov (in) Slovencev.¹⁰ Beremo tudi na primer,

da »Moder 'slovenski kmet' gobezda v svojem članku o osvoboditvi Slovencev naše cone A. Kratkovidnež, ki ne ve, kaj govori! Medtem se je zrušil v Avstriji prestol Habsburžanov, medtem ko se je povalila krona cesarja v prah in nastala (je) ljudovlada, republika Nemška Avstrija, v kateri je prišlo enkrat (v nasprotju z Jugoslavijo) prosto do svojih svetnih pravic...«¹¹

In dalje: »če se slovenski Korošci branijo srbskega kraljevega jarma, so boljši Slovenci kot oni na Kranjskem. Kranjec je izdal samega sebe in prodal svoje slovenstvo Srbu. Slovenski Korošec pa ne mara srbske države«, je zagotavljal list Koroško Korošcem, on ostane zvest očetovi zemlji, noče postati izdajalec, ne domovine, »ne samega sebe«. Naj navedemo še nekaj cvetk, ki se pojavljajo tudi še danes: »Da na Koroškem nam Slovencem nikoč ne bo vzel maternega jezika ni treba šele trditi. Govori samo zase, da tega Nemci 1000 let niso storili, sicer bi nas ne bilo več; vendar pa smo si ohranili naš jezik, ohranili pa ga (bomo) še bolj kakor le kjer (kdajkoli) prej, ko pridemo v svobodno avstrijsko republiko...«¹² To tudi zato ne, ker Avstrija ne pozna takih socialnih pretresov kot Jugoslavija. V dokaz se je list Koroško Korošcem na široko razpisal o vsejugoslovanski železničarski stavki aprila 1920. Po mnenju lista naj bi bili ti dogodki svarilo, ki bo še zadnjim, ki »še ne vedo, kako se (pri plebiscitu) odločiti, ali za enotno, nerazdeljeno Koroško, ali za balkansko, brezzakonsko Srbijo, več povedalo, kot vsi listi in vsi spisi. Jugoslavija, kakor je, ne more biti mirna nikoli...«¹³

Ko se je spomladi 1920. leta vrnil del beguncev v cono A, je skušal Celovec propagandno izkoristiti to vrnitev. Poročilo govori o vrnitvi skupine štiridesetih beguncev, v glavnem pripadnikov boroveljskega Heimwehra. Pred odhodom so se bili zbrali v gostilni Grimshitz ob ljubljanski cesti ter skupaj s spremljevalci odkorakali proti demarkacijski črti. Njihova demonstracija se je nadaljevala tudi še po prehodu demarkacijske črte. Prihodnje dni pa je pri Mostiču prešla to črto še skupina 80 beguncev, na čelu z vovbrškim Glantschnigom.¹⁴ Pač pa so se tedaj okrepili glasovi o agrarni reformi, ki naj bi zajela južnokoroško nemško posest. Značilno je v tej zvezi pisanje glasila Koroško Korošcem, ki že daje slutiti odmiikanje avstrijske »ljudovlade« od njenih socialnih gesel, čeprav je koroško inačico »ljudovlade« (vsaj, kar se tiče slovenskega vprašanja) še vedno demagoško ponavljala. Tako ni čudno, da v listu Koroško Korošcem beremo, da člen »267 mirovne pogodbe pravi: 'Posestva in pravice vseh avstrijskih državljanov,

ki bivajo na zemlji prejšnje avstroogrške monarhije, se ne smejo zapleniti (vzeti) ne likvidirati'. To se pravi, kakor vsak lahko zastopi, da je Čušom z mirovno pogodbo prepovedano, kar tako preprosti vzeti si posestva, še za svojo državo ne, še manj pa imajo pravico, posestva meni nič tebi nič razdeliti in dajati temu ali onemu...« Ne jugoslovanski ravbarji in tati bodo rekli, kaj se naj zgodi s koroškimi veliki posestvi, ne to bomo odločili mi Korošci sami po avstrijskih postavah, ki pravijo, da se morajo razdeliti med kmete, pektarje, kočarje in invalide, vsi ti imajo pravico do njih, ker v Avstriji ni več ne baronov ne grofov, ki regirajo še vselej v Jugoslaviji». ¹⁵ Kot vrsta še drugih je po 10. oktobru 1920 tudi ta obljuba ostala na papirju...

Na drugem mestu pa beremo, da je to, kar počenjajo Jugoslovani »pri svoji takoimenovani 'agrarni reformi' gospodarija boljševidikov najhujše vrste«. Taka delitev zemlje naj bi bila jugoslovanski upravi na Koroškem za vse čase v sramoto, kajti take delitve dokazujejo, da ta balkanska država ne »pozna ne zakona, temveč pod samovlado in korupcijo nevoljenih uzurpatorjev le korist onih, ki so prišli do korita«. Poleg tega Jugoslavija nima nobene postave, ki bi predpisovala razdelitev »poljedelske« veleposesti. Dejstvo, da je jugoslovanska uprava sekvestirala (dala pod nadzor) vrsto južnokoroških veleposestev naj bi bilo po jugoslovanskih postavah celo protizakonito. Sicer pa ta država, je pojasnjeval list Koroško Korošcem, sploh nima pravice do veleposesti v coni A. S tem pa takih in podobnih trditev in zagotavljanj še ni bilo konec. V nadaljevanju na primer beremo, da v Jugoslaviji »špekulirajo na neumnost Korošcev. Govorijo o avstrijskih grofih in baronih, čisto pa zatajijo, da v Avstriji že leto in pol ni več grofov, ne baronov. Avstrijsko ljudstvo je korenito in popolno (popolnoma) odpravilo gospodarijo grofov, baronov in drugih velikoglavcev. V Avstriji je vsakomur prepovedano, nadaljuje list, pisati 'Fürst' ali 'Graf' ali 'Baron' ali 'Ritter' ali 'von', nasprotno pa je v Jugoslaviji že zdaj stara gospodarija kralja, generalov in veleposestnikov — torej velikoglavcev«. Ob koncu beremo, da »če hočejo Jugoslovani pred ljudskim glasovanjem (plebiscitom) še, ker nimajo svojih tozadevnih postav in zakonov, izvršiti razdelitev velikih posestev v coni A po avstrijskih zakonih, potem naj se pa ravnajo po pravici in postavah«. Njihova agrarna reforma in preganjanje »pektarjev« bi bilo v vsaki kulturni državi strašanski upravni škandal, a v Jugoslaviji je tudi to mogoče. »Našim rojakom pa, zadnjemu od njih, v coni A je odpr-

la ta goljufija, ta švindelnost razdelitve veleposesti očesa, kaj velja v Jugoslaviji pravo in pravica, kako slabo stoji na Koroškem za jugoslovansko reč, da se slepo divjajoča SHS agentarija še postav svoje lastne držav na mara.¹⁵

III

Ob teh in podobnih propagandnih prijemih se je moral list Koroško Korošcem vračati na pojasnjevanje dobrot, ki jih bodo uživali Slovenci, kolikor bodo 10. oktobra glasovali za Nemško Avstrijo. Sredi junija 1920 na primer beremo, da »pribandrani kranjski učitelji, podkupljeni farji in drugi agenti mečejo pesek v oči in trobijo v svet, da bomo slovenski Korošci, če glasujemo za Nemško Avstrijo, zgubili svojo špraho, svoje cerkve, naše slovenske duhovnike, lerarje in uradnike. To je satanska laž, ki jo je mogla pogruntati le kaka srbska buča (okrog listov) 'Mira' in 'Korošca'! Mi Slovenci dobro vemo, da smo pred vojsko oz. našim nemškim sosedom v popolnem miru in prijateljstvu živeli in da so ti odnošaji še-le tedaj skalili, ko so prišli k nam kranjski hecarji. To prijateljstvo se je po končani svetovni vojni še utrdilo, ko smo ramo ob rami pri sovražnih vpadih Srbov in Kranjcev z orožjem v roki branili svojo domovino. Stotine Korošcev, Slovenci in Nemci, so dale v tem boju proti tujcu svoje življenje in ne zastoj! («Vindišarjev« list tudi tokrat ni poznal!). Kajti obvarovali si bomo koroški Slovenci vsekakor našo vero, naš jezik in naše duhovnike: to boljše kakor pri ortodoksnih Srbih. Da to ni nobeno čečkanje kakega plačanega šribarja, (ni) nobena domišljija, ampak gotova resnica, nam je porok mirovna pogodba sama.¹⁷

Koroške boje leta 1919 je heimatdienstov list označeval za »začetek velikanske vstaje koroškega ljudstva (proti) tujim vrinjencem«, Tako beremo: »Srčno in ponosno se je postavilo za svojo deželo sovražniku nasproti; tako močno je vrglo od sebe jugoslovanske verige, da je moral slišati tudi Pariz. Določila se je meseca maja 1919 od vrhovnega sveta usoda Koroške: meja, po Wilsonovi liniji, Karavanke (sic!)«. Zatem list Koroško Korošcem omenja uspešno jugoslovansko ofenzivo na Koroškem ter nadaljuje: »Od tega časa smo preživeli Korošci težko leto polno trpljenja. Z zvižajo in izdajstvom in s silnim dejanjem so izsilili sedanje razmere. Tudi danes (Jugoslovani) nimajo nobene notranje pravice do Koroške za se. Zavratno sovraštvo, izsiljeno po brezvestnem hujskanju, je gnalo proti nam one može in fante, s katerimi smo leta 1914 do 1918 branili vkup našo domovino«. Jugos-

slovanom je list Koroško Korošcem tudi pripisoval uboj več Korošcev in to na način, »kakor še med svetovno vojsko nismo bili videli niti pri onih narodih, ki so jih poslali Rusi z daljnje Azije proti nam (!). Nismo verjeli prej, da bi bilo kaj takega sploh mogoče. Jugoslovanska vojska čez Celovec ven je bila opostošajoče ropanje . . . Značilno za te 'brate' pa je, da so Srbi zvrčali vsa silna dejanja na slovenske vojake in narobe, Slovenci na Srbe. Divjala in razsajala pa sta oba enako in se skazala eden drugega vredna . . .« Na drugem mestu pa beremo, da Korošci ne potrebujejo morebitnih železniških povezav z jugoslovanskim ozemljem. Nasprotno, »Korošci . . . si lahko pomagamo. Glasujemo za našo staro domovino, nerazdeljeno Koroško, in potem, ne potrebujemo nobeno teh železnic. Nam zadostuje že luknja v Podrožici (Rosenbach). Gore pa naj ostanejo meja med nami in Kranjci.«¹⁸

Že povedano kaže, da najdemo med koroškimi propagandnimi prijemi na enem prvih mest določene sestavine rasističnih pogledov. Na kratko je taka sestavina odmevala tudi v »klicu:« »Proč z Azijati in Balkanci« (prav tam). Povezano z njo je list Koroško Korošcem pisal o prevladujočem vplivu srbohrvaščine v Jugoslaviji, ki da je celo predpisana za »vse prošnje, katere vložijo državljani na centralno vlado ali razne urade«. Zlasti pa so našle v listu odmev trditve, da »zija (v Jugoslaviji) prepad med evropsko in balkansko upravo« pa tudi trditev, da se »smrad korupcije, goljufije in nepoštenosti razlije čez vso Jugoslavijo«. Dalje beremo, da so Slovenci pod srbsko komando in da morajo »molčati kot grob«. Ob tem je list spraševal koroškega Slovenca: »Hočeš menjati velike narodne in verske pravice, ki ti zagotovi z mirovno pogodbo nova Avstrija — ne glede na vse drugo! — s 'srbsko komando', hočeš namesto se vzdigniti k novi svobodi, k prostejšem življenju postati še hujši škľaf, (suženj) kot si bil v cesarski državi, hočeš v smrad korupcije, goljufije in nepoštenosti«. Dalje izvemo, da vlada v Jugoslaviji za resnico 'Maulkorb' (nagobčnik).¹⁹

Že iz povedanega je videti, da je bila priljubljena tema koroškega nemškega nacionalizma poudarjanje skrbskega »imperializma«, ki da »kot polip s svojimi lovkami sega po Koroški«. »Militarizem, korupcija, hlapčevstvo, sužnost, balkanska nekultura«, to naj bi bile grabežljive roke tega imperializma. O Sloveniji beremo, da je postala žrtev srbskega polipa pa tudi to, da so sedaj slovenske vojake (»kakor nekdanj v stari Avstriji«) razdelili po celi Jugoslaviji »med Makedonce in Srbe«. Orožnike in uradnike, ki Srbom niso bili po volji, so po trditvi lista Koroško Korošcem po-

slali v Albanijo in Makedonijo. Dalje beremo: »Kranjski fantje pa morajo iti v garnizijo v divje kraje Srbije in Albanije. Če se kranjski rekrut pri Srbih pritoži, ga vržejo ti rablji v temno ječo. Srbska vojaška sodišča zopet delujejo kot nekdanj v Avstriji. Groza in strah vlada med ujetniki, ki so se vrnili v domovino in vsak dan je več dezerterjev na Koroškem, ki so zbežali pred kruto roko Balkana. V Ljubljani se šopirijo srbski uradniki. Ti delajo postave, diktirajo ljudske davke in cole. Slovenska špraha od dne do dne na Kranjskem gineva; srbska špraha in srbske pismene (črke) jo bodo popolnoma izpodrinile. Vrh tega ogroža srbska pravoslavna vera rimsko katoliško cerkev. Mladi duhovniki, ki so bili še včeraj dobri katoličani, postanejo pravoslavni popi in se ženijo . . .« To pa še ni vse: črni oblaki se zbirajo na Kranjskem in Hrvaškem. Srbski polip zahteva svoje žrtve in ker njegove roke »nimajo več svoje volje in izginila je vsaka samostojnost. Ljudstvo kliče 'proč s Srbijo', a kaj to pomaga, srbski polip jih drži v svojih kleščah.« Sedaj pa »steguje ta nestvor svoje lovke preko Karavank tudi po Korotanu. Tudi nam preti suženjstvo, srbski militarizem, bič in narodna smrt«, je trdil list Koroško Korošcem. Vedar pa so »Karavanke ona od Boga postavljena gorska stena, ki nas loči od Srbskega Balkana in še imamo v rokah učinkovito orožje, naše ljudsko glasovanje, ki nas bo obvarovalo tega strašnega polipa. Naj ta zver še tako divja in kaže svoje zobe, ljudsko glasovanje nas bo rešilo iz srbskega žrela. Mi Korošci nočemo biti deležni kranjske usode. Zato dvignimo svoj glas vsi kakor veriga za enotno Koroško, da ostane 'Koroško Korošcem'«. Propagandni tednik je trdil, da grozi Jugoslaviji vojna z Italijo. To pa naj bi bil dodaten vzrok, da Korošci nočejo biti srbska topovska hrana.²⁰

IV.

Razumljivo je, da je list Koroško Korošcem poleti 1920 pozdravil prihod medzavezniške plebiscitne komisije, seveda v upanju, da bo sedaj prišlo do omejevanja jugoslovanske oblasti v plebiscitni coni A. Podobno odmevnost je imelo septembra meseca odprtje demarkacijske črte med obema plebiscitnima conama, saj se je s tem trenutkom preselil v cono A propagandni aparat Kärntner Heimatdiensta, osrednje nemškokoroške propagandne centrale. Ko se je tako list Koroško Korošcem v začetku septembra lotil te plati propagandne dejavnosti, je na primer pisal, da prihajajo »dan za dnem vesele vesti iz vseh delov glasovalnega ozemlja«. O obsegu te dejavnosti v listu be-

remo, da »kdor potuje po glasovalnem ozemlju, vidi kot veselo znamenje neomejene zvestobe in ljubezni do naše lepe domovine vsepovsod zastavice (fane) v naših barvah. Njih število kaže, je zatrjeval list, da ogromna večina ljudstva noče pod srbsko silovlado... Dan za dnevom prihajajo ljudje k nam s prošnjami, naj jim vendar damo zastave na razpolago, da jih primanjkuje«. Korošci hočejo namreč biti svobodni, ne pa srbski hlapci.

Kljub temu, da je list Koroško Korošcem zagotavljal Slovincem ohranitev njihove narodnosti ter gojitev slovenskega jezika, kolikor glasujejo za Avstrijo, je propagandni list vendar kazal težnjo po prevladi nemštva tudi v slovenskem delu dežele, še zlasti pa se je hudoval, ker je v osrednji Sloveniji vendarle prevladala slovenščina ter je nemštvo izgubilo svoj prevladujoči položaj.

Še posebej pa se je list hudoval nad dejstvom, da so Slovenci tedaj razbili nemško plebiscitno zborovanje 29. avgusta v Grebinju.²¹ To naj bi po listu služilo za dokaz o razmerah, ki bi nastale, če bi južno Koroško dobila Jugoslavija. Še več: raztrgana bi bila ne le Koroška, ampak tudi plebiscitna cona A. Boroveljski okraj bi namreč v tem primeru pripadel Kranju (!), Velikovec pa k — Štajerski. Sicer pa s (slovenskimi) prišleki v coni A »ne moremo skupaj živeti«. Dejstvo, da se je grebinjski dogodek ponovil še na Bistrici v Rožu, je vodil k vzkliku: »Tako ne gre več dalje! Na lastni svoji zemlji naj bi Korošci ne imeli več nobene pravice! In tuji, kranjski, štajerski, primorski brezposelni postopajo se bodo na naših tleh šopirili — nezaslišano!« Iz tistih dni je več kot značilna nemško poudarjena izjava Michaela Paulitscha na protestnem zborovanju v Celovcu: »Naj slovenski Korošci nikoli ne pozabijo, da je bil vojvoda Kajtimir oni, ki je prosil Bavarca Tasila, da mu pomaga proti azijskim Avarom. Naši Slovenci naj tudi mislijo na vse kulturno delo Nemcev pri nas na Koroškem. Več kot tavžentletna zgodovina veže Slovence in Nemce naše domovine — nikdar niso dobili naši Slovenci omiko in sploh kulturo gori čez Karavanke, ampak vselej iz zahoda in severa. Zdaj pa naj se s silo raztrga in razdre, kar je stoletno skupno življenje zidalo? Za našo ljubo, drago domovino se zdaj gre, za očetovo zemljo in očetovo vero! Mi naj trpimo, da nas tuji priganjači uklenejo, da nas zasramujejo na lastni zemlji, na očetovi grudi?! V listu beremo, da so za vse, kar se dogaja v plebiscitni coni A, za vsa »nasilstva in silna dejanja, ki jih uprizori Narodni svet, za vse to so odgovorne jugoslovanske oblasti, vsega so krive te oblasti tujcev. Kakor dolgo bodo te oblasti v naši deželi, ne

bo miru in ne bo reda, vse hajduštvo in balkanstvo stoji, ja pod varstvom ravno teh oblasti, da pribijemo še enkrat. Le pravična bi bila takoj naša zahteva: Tudi s temi ven iz naše dežele!«. In še ena cvetka: Jugoslavija se tako zanima za Koroško iz vojaških (in morda še kakih drugih) vzrokov, saj bi ji celovška kotlina omogočila v primeru vojne z Italijo udar prek Julijskih Alp. Zaključek takega namigovanja je bil jasen: kolikor pripade plebiscitna cona A Jugoslaviji, bo Koroška prej ali slej bojišče, kjer se bodo bojevali Jugoslovani in Lahi, domovina bo opustošena, »kano ni Jugoslovanov in Lahov bodo streljali na naše hiše in naša posestva, našo živino bodo rekvirirali, beda in strašna nesreča bo prišla potem zopet nad naše ljudstvo.« Zato: Karavanke so edina možna meja Koroške.

Omenimo naj tudi sklep, ki ga je bil 31. avgusta 1920 sprejel stalni odbor koroškega kmetijskega sveta (Landeskulturrat): »Koroški deželni poljedelski svet se spominja vsega trpljenja koroških rojakov cone A, ki stoje zdaj pred odločitvijo. Najostreje obsodi nizkotno hecarijo pribandranih tujcev med našimi slovenskimi rojaki. Nemški in Slovenski kmeti Koroške ostanejo eden na drugega navržani, kajti gospodarsko, kulturno in politično je in ostane na veke Koroška naravna enota. Tuji agitatorji pa niso samo mir kalili, temveč nameravajo z raztrganjem Koroške naravnost ubiti in uničiti kmetstvo v coni A. — Koroški deželni poljedelski svet najsrčneje pozdravi rojake v coni A in je prepričan, da bo prosto, nepristransko ljudsko glasovanje zopet zedinilo našo deželo v nerazdeljeno Koroško. Le s tem je zagotovljen napredek in nov razcvet skupne naše domovine v miru in blagostanju« (sklep smo povzeli z vsemi stilističnimi in drugimi napakami). K temu je list Koroško Korošcem dodajal, da je znano, da je v deželni kmetijski svet izvoljen tudi »obče spoštovani monsijnor Podgorc«.²²

25. septembra je list pisal, da jugoslovanski (SHS) agitatorji vedno znova poudarjajo izključno slovenski značaj glasovalnega ozemlja, češ da Nemcev tamkaj sploh ni. K temu je propagandni list dodajal: »Povejte nam vendar, zakaj potem izdajate (Jugoslovani) nemške agitacijske spise? Komu so ti namenjeni? Ali ne izpodbijate s tem sami svoje trditve« (dalo bi se postaviti tudi nasprotno vprašanje, čemu propaganda koroškonemške strani v slovenskem jeziku, vključno z listom Koroško Korošcem op.). Po slovenskem tisku so Celovčani povzemali, da je celovski župan stavil občinskim odbornikom zaupno vprašanje, kakšno stališče bi zavzeli, če bi prišlo do pogajanj z Jugoslovani za določitev meje po reki Dravi,

češ da je cona A izgubljena in bi bilo treba rešiti vsaj cono B. List Koroško Korošcem je k vesti dodajal županovo izjavo, da gre za izmišljotino. V dneh pred plebiscitnim glasovanjem pa je list v nasprotju z dejanskim prepričanjem Steinacherja in njegovega kroga pa tudi večine Avstrijcev pričel zagovarjati »življenjske možnosti Avstrije«. Takole beremo: »Naši nasprotniki venomer trde, Avstrija nima življenjske možnosti, češ, da primanjkuje potrebnih surovin v povzdigo proizvodnje in za oskrbo prebivalstva z živili. To utemeljevanje pa ne drži, kajti popolnoma slične so razmere v Švici in na Angleškem. Treba je samo ustvariti gospodarski položaj tako, da se izednačita uvoz in izvoz. Drugi govore zopet o velikih dolgovih, ki jih ima plačati Avstrija. Ne samo Avstrija je v velikih denarnih stiskah, temveč vse države, ki so se bojevale, razen Amerike in Angleške. Francija dolguje 60 milijard frankov, Italija ima mnogo več dolgov kakor Avstrija, zadolžena je Romunija, Belgija, zadolžena je predvsem Srbija... — Vprašanje, koliko dolgov ima država, ni tolike važnosti kakor vprašanje, kako namerava dotična država izboljšati svoje finančno stanje (sic!). Iz podučenega vira se je doznalo, da so se skupni avstrijski izdatki proti lanskemu letu pomnožili za 82 odstotkov, dohodki pa za 201 odstotkov, primanjkljaj pa se je znižal (znižal) za 11 odstotkov. To je tem veselejši pojav v našem gospodarstvu, ker pri tem še ni upoštevana premoženjska oddaja. O premoženjski oddaji, s katero strašijo kranjski hujškači glasovalce, smo že obširno razpravljali, ter dokazali na podlagi uradnih podatkov, da se bo oddaja zahtevala samo od najbogatejših slojev, srednji in nižji sloj pa sploh ne pridejo v poštev. — Brezdvomno je, da bo naše gospodarstvo v doglednem času ozdrevelo. V to je v prvi vrsti treba, da povzdignemo industrijsko proizvodnjo ter tako spravimo v ravnotežje uvoz in izvoz. V doseg tega namena imamo že na razpolago izdatne kredite iz Amerike in Anglije; predvsem je dobava volne zagotovljena. Marsikatero industrijsko podjetje, ki bi moralo ustaviti delo, zopet lahko obratuje. Z razpečavo industrijskih izdelkov bomo lahko pokrili stroške za živila, ne da bi pri tem padla naša valuta. — Položaj Avstrije torej nikakor ni tako obupen, kakor pa ga nam slikajo črogledi in zlobni agitatorji za Jugoslavijo. Začetek za ozdravljanje in okrepitev je storjen in že se kažejo upolnoli pojavi. Torej: Glavo pokonci in kvišku srca! S smoternim delom, s pametnim gospodarstvom si bomo ustvarili zopet ugodne in življenjske razmere in prav nič se nam ni bati za našo bodočnost!«. Dalje izvemo, da je 20. septembra

zjutraj dal stotnik Štefančič na ukaz okrajnega glavarstva zapreti prostore boroveljske podružnice tamkajšnjega domovinskega sveta (krajne centrale Kärntner Heimatdiensta) ter zapleniti najdene spise. Ob tem še izvemo, da so popoldne tega dne medzavezniški častniki, člani celovškega distriktnega sveta, ta ukrep razveljavili.²³

V

V dneh po plebiscitu je list Koroško Korošcem vedel povedati, da je 10. oktobra »zmagala pravica nad nasiljem, poštenost nad lažjo in goljufijo, zvestoba nad izdajstvom, zmagalo je domoljubje nad tujčevo poželjivostjo«. Dalje beremo, da se je nad (jugoslovanskim) barbarstvom »zgražal... ves kulturni svet«. S plebiscitom so bile po tem listu strte spone, v katere so »Vas« hoteli vkovati in po dolgem trpljenju v balkanski sužnosti je znova zasijala zlata svoboda; koroška ostane nedeljena! je vzklikal list Koroško Korošcem, in nadaljeval: »s tem, da ste odločili v prostem glasovanju Karavanke kot mejo med srbsko monarhijo in avstrijsko republiko, ste storili kulturni čin, za katerega Vam mora biti hvaležna zapadna Evropa«. Videti pa je, da koroškonemška stran vendarle ni bila zadovoljna s plebiscitnim rezultatom (kot je znano, je glasovalo v celi coni A za Avstrijo 59 % upravičencev, medtem ko je znašal ta odstotek na prostoru južno od Drave vsega 49 %), saj beremo o morebitnem 90-odstotnem deležu proavstrijskih glasov, kolikor bi bila cona A pod »nevtralno« upravo. List je sicer trdil, da Korošci ne poznajo »maščevalnosti« (do tistih, ki so glasovali za Jugoslavijo), toda skorajšnje dogajanje je kmalu pokazalo nasprotno sliko. Trditev, »pokažimo, da smo res kulturni narod ter ne vračamo hudo s hudim,« se je tako pokazalo le kot propagandno slepilo, ki pa ni bilo edino. Tako beremo, da »v tej slovesni, radosti in veselja polni uri ponavljamo še enkrat, da nam bo sveta ostala obljuba, katero je storil koroški deželni zbor: Koroškim Slovencem je njihov razvoj v narodnem in gospodarskem oziru zajamčen in nikakor se jim (sic!) ni treba bati, da bi bili kedaj zatirani ali zaničevani. Tudi v tem nočemo slediti Jugoslovanom, ki v slepem sovraštvu iztrebijo vse, kar je nemškega v SHS — državi (!). Boj, katerega smo tako zmagovito prebili, ni bil narodnostni boj, ampak boj med svobodo in hlapčevstvom, med kulturo in barbarstvom, med pravico in surovim nasiljem. In v tem boju sta stala ramo ob ramo slovenski (torej ne vindišarski!) in nemški Korošec, v skup-

nem naporu sta vrgla ob tla vsiljene nam 'rešitelje'. V enaki slogi se bodo nemški in slovenski Korošci v skupnem boju trudili za prenovno, za povzdigo ljubljane in nedeljene koroške dežele. Naše geslo naj bo: neumorno delo v blagor dežele in ljudstva ter mir in sprava med obema plemenoma (sic!), kot zvezda vodnica naj nam sveti v vsem, česar se lotimo, ljubezen do osvobodjene, zopet združene prelepe domovine.²⁴

Konec oktobra 1920 pa je slovenski heimatdienstovski list prinesel razglas avstrijskega člana plebiscitne komisije A. Peter-Pirkhama, iz katerega naj povzamemo zagotovilo, da »vse sile, vse moči koroške dežele naj služijo duševni (sic!) in gospodarski prenovi zopet pridobljenega ozemlja, namesto nestrpnosti, sovraštva in preganjanja naj zavlada mirno delo in naši slovenski sodeželani v coni A naj bodo uverjeni da bodo varovala (in ščitila vsa merodajna mesta njih jezikovne in narodnostne posebnosti«. Prav tako po zagotovitvi imajo avstrijske oblasti za svojo dolžnost ublažiti »v zadnjih mesecih umetno ustvarjena nasprotja.« Iz iste številke propagandnega lista naj ob koncu omenimo še govor, ki ga je 24. oktobra imel v Celovcu že omenjeni poslanec Paulitsch: »V stiski in nesreči nismo postali malodušni in obupani, kot kulturen narod, kot nositelji resnične in prave kulture nočemo biti prevzetni in nepravilni niti zdaj, ko je naša stvar tako lepo uspela. Mi hočemo mir in spravo. To naj tudi tisti slišijo, ki niso glasovali za nedeljeno Koroško. Ne bomo preiskovali, kdo je glasoval za SHS, vse to je minulo,

a eno zahtevamo: Koroška je nedeljena in to dejstvo mora vsakdo upoštevati. V interesu blagra naše domovine bodimo trdni napram tistim, ki ne bi hoteli prepoznati tega dejstva (glasno pritrjevanje)«. In še: »Boj, katerega smo tako zmagovito končali, ni bil boj Nemcev proti Slovincem, enega naroda proti drugemu, ampak skupna borba Nemcev in Slovencev (torej ne »vindišarjev«!) za nedeljeno ljubljeno koroško domovino... Ves naš trud, vse naše prizadevanje naj velja enemu lepemu cilju: Vsem naj postane Koroška dom« (viharno odobravanje).²⁵

OPOMBE

Avtor pri pripravi članka žal ni imel na razpolago vseh števil listov »Koroško Korošcem«, vendar meni, da je kljub temu podal najvažnejše propagandne prijeme, ki so se pred plebiscitom 10. oktobra 1920 javljali v njem.

1. Hans Steinecher, Sieg im deutscher Nacht, Wien 1943. — 2. prav tam, str. 249. — 3. Koroško Korošcem (dalje KK), 7. 11. 1919, št. 3. — 4. KK, 14. 11. 1919, št. 5. — 5. KK, 15. 12. 1919, št. 10. — 6. KK, 12. 1. 1920, št. 13. — 7. KK, 15. 12. 1919, št. 10. — 8. KK, 12. 1. 1920, št. 13. — 9. KK, 12. 2. 1920, št. 17. — 10. KK, 12. 2. 1920, št. 17. — 11. KK, 1. 4. 1920, št. 22. — 12. KK, 19. 4. 1920, št. 24. — 13. KK, 10. 5. 1920, št. 27. — 14. KK, 19. 4. 1920, št. 24. — 15. KK, 10. 5. 1920, št. 27. — 16. KK, 1. 6. 1920, št. 30. — 17. KK, 15. 6. 1920, št. 32. — 18. KK, 22. 6. 1920, št. 33. — 19. KK, 29. 6. 1920, št. 34. — 20. KK, 20. 7. 1920, št. 37. — 21. KK, 5. 9. 1920, št. 45. — 22. KK, 15. 9. 1920, št. 48. — 23. KK, 25. 9. 1920, št. 51. — 24. KK, 15. 10. 1920, št. 56. — 25. KK, 30. 10. 1920, št. 58.

»SVOBODA« IN POČASTITEV 50-letnice SMRTI KARLA MARXA

MARJETA ČEPIC

V letih od 1929 do 1935 je svet doživljal različne krize: ekonomske, politične, moralne. Za to obdobje so značilne velike politične in gospodarske spremembe v svetu in v Jugoslaviji. To je čas absolutistične diktature kralja Aleksandra, velike gospodarske krize v svetu in zmage fašizma v Nemčiji, v Sovjetski zvezi pa je to čas pospešene industrializacije in kolektivizacije ter zmage stalinizma.

Mednarodno komunistično delavsko gibanje poskuša na različne načine najti izhod iz krize. Podaja oceno, da bodo krize privedle do novih revolucij in vojn, zato poudarja mono-

litnost gibanja in vodi usmerjanje na boj »razred proti razredu«. To tezo je sprejel tudi VI. kongres kominterne (1928), ki je ocenila, da so razmere take, da zahtevajo kot neposredno akcijo oborožen boj in osvojitve oblasti. Do proletarskih revolucij ni prišlo, izolirana akcija KPJ je bila obsojena na neuspeh.

Delavsko gibanje v Jugoslaviji po prvi svetovni vojni ni bilo enotno. Razcepljeno je bilo na komunistično, ki mu je šestojanuarska diktatura dodatno zadela udarce, in na socialistično (socialdemokratsko), ki je doživelo z diktaturo kralja Aleksandra svoj zlom — pre-